

Nejen začínajícím včelařům, kteří prvně vyzimovali svá včelstva, oznámí očekávané předjaří nakvétající lísky a olše. Poskytnou první zdroj pylu pro včely, které už sáhly hlouběji do svých zásob (obr. 1). Včelstva začala plodovat. A právě ta nejsilnější, jejichž podložky demonstrují 6 a více řádek (obsedlých uliček), budou náchylnější k rychlému úbytku zásob, možnému vyhladovění a zbytečným ztrátám. Nadbytečné rozrušování a kontroly při teplotách pod 10 °C nejsou vhodné, vylétlé včely rychle zkřehnou a do úlu se již nestačí vrátit. Každá včelka má teď velký význam pro jarní rozvoj. I letný pohled pod víko nás přesvědčí o stavu zásob. Pokud již proběhl generální prolet a lísky opravdu kvetou, zateplíme strůpky a můžeme vložit polyetylenovou parotěsnou fólii s reflexní metalizovanou vrstvou pro odraz sálavého tepla (používá se jako parozábrana pod střešní krytiny). Každý stupeň tepla se teď včelám bude hodit a vysrážená voda bude k dispozici pro ředění zásob a produkci mateří kašičky nezbytné pro výchovu plodu. Méně rušivou kontrolou, kdy včely ještě pravidelně neopouštějí úl, je sledování podložek. Příliš mokré sice svědčí o kladoucí matce, ale také o nedostatečné výměně vzduchu, mrtvý plod v podobě bílých nedovyvinutých larev všeho stáří zase signalizuje nedostatek pylu k jejich výživě a tím i bílkovinou podvýživu, spolu s nedostatkem vody. Uhybnulé včely a všudypřítomné výkaly v podobě cákanců a šmouh zpravidla značí noseμόzu, myši trus a rozkousaná tělíčka napovídají o přítomnosti narušitele, kterého lze nalákat do pastičky v podmetu kouskem mrkve. Česnové zábrany proti škůdcům, které s proletem odeberám, abych zkřehlým včelám usnadnila návrat do úlu, pak podle předpovědi počasí vracím, neb z jara hledám potravu kdekdo. Ale jakmile jsou včely pod fólií aktivní a létají s pylými rousky, odstraním je definitivně. Pokud přece jen zásoby chybí, je na místě využít zásobní plásty ze včelstva, které uhynulo z neinfekčních příčin, či posoudit, zda jiné, které jich má nadbytek je může postrádat. Nesmíte si samozřejmě podtrhnout životaschopná včelstva a pokud nejsou rezervní zásoby, musíte sáhnout po vlastním medu, komerčních náhražkách, či v krajním případě cukerném roztoku. Jsou-li v těsné blízkosti včelstva jen prázdné souše, vyměníme je za medné plásty z jiné části úlu.

Předjaří

Oddělek s mírnými mladškami. Ideální včelstvo pro první zkušenost začátečníků i dětí

Základní vybavení

Ať už včelaříme krátce, či se na včelaření připravujeme, je potřebné ozřejmit si správné postupy při práci se včelami a k tomu se vybavit patřičnými pomůckami. Kuřák, či chtějí-li nekuřáci – dýmák, zvolíme spíše větší než menší, který dlouho vydrží kouřit a nemusíme tak často odbíhat pro jeho doplňování. Dým, který má včely v zájmu sebezáchovy přinutit stáhnout se do úlu a nasávat medové zásoby, čímž zaměstnají svou pozornost a umožní včelaři šetrnou práci, plníme jen přírodními materiály bez zbytků syntetických pojiv (trouchnivé suché dřevo, hoblovačky, lesní hrabanka aj.). Práce bez zakouření není projevem naší statečnosti, ale nedostatečné ohleduplnosti ke včelám, které pak hynou drcením mezi hranami nástavků, umačkáním pod strůpkovou fólií nebo množstvím žihadel, které končí v našem oděvu i kůži (obr. 2). Navíc každá další mrtvá včela uvolňuje pachovou informaci a varuje tak ostatní, které se zvedají k obraně úlu. Ochranný oděv zvolte takový, který vám poskytne pocit bezpečí, a umožní dokončení práce i v případě, že se něco zvrtně – počasí, nástavek, ale hlavně nálada včel. Vaše ruce budou šikovnější a citlivější bez rukavic, avšak pro získání sebejistoty nejsou ostudou, takže případně je mějte k dispozici. Přílišná a neopodstatněná bodavost je důvod k výměně matky. Zejména pokud bývají při práci přítomny děti, je nutné, aby byly chráněny a nezískávaly hned od začátku jen negativní zážitky. Obyčejné gumičky na rukávy a nohavice, dětská kukla, řádne

zavázaná pod krkem je základní ochrana, kterou můžete poskytnout. Mějte po ruce nástroj na odstranění žihadla (vyškrábnot, podebrat – nemačkat mezi prsty, aby se jed do rány nevstříknuv ještě víc) a použití chladivého gelu při popíchání. Mnohoúčelovou pomůckou je dobře zvolený rozpěrák, který je nabízen v různých modifikacích i velikostech. Smetáček, který bude potřeba spíš až při medobraní, lze nahradit husím brkem, ometání sklepkáním a jemné rozehnutí včel odfouknutím. Užitečným vybavením je včelotěsná nádoba na odkládání rámečků (obr. 3).

Zacházení se včelami a zásady prohlídky včelstva

Pro lepší a šetrnou manipulaci ve včelstvu je důležité po zakouření chvíli posečkat a poté vyjmout 1–2 krajní rámečky, které je účelně bezpečně skrýt před slídičkami,

Práce bez zakouření není projevem naší statečnosti, ale nedostatečné ohleduplnosti ke včelám

ochránit mladušky před popadáním do trávy a plod před slunečním zářením, které ho může zejména za horkých dnů poškodit. Pokud narazíme na plást s matkou, i ten je vhodné vyvěsit a bez nebezpečí pro ni pak provést jakýkoliv zákrok. Ostatní, propolisem přitmelené rámečky v nástavku, pak rozpěrákem uvolníme, posuneme do vol-

ného prostoru a podle plánovaného úkonu postupujeme vždy jednotným způsobem, který nám za chvíli přejde do krve. S rámečky vyjmutými ze včelstva pracujeme citlivě, plynule, vyvarujeme se trhavých pohybů a dbáme, abychom nepomačkali včelky

Uvykněte rámečky prohlížet jen nad úlem, aby v případě, že se těžká kladoucí matka opravdu na plástu neudrží, spadla přímo do svého včelstva

a sousedními mezerníky netrhali včelí dílo. Zejména s rámečkem obsahujícím otevřený plod a s rámečky v jeho blízkosti zacházíme s obezřetností, abychom nepoškodili matku. Uvykněte rámečky prohlížet jen nad úlem, aby v případě, že se těžká kladoucí matka opravdu na plástu neudrží, spadla přímo do svého včelstva. Manipulace s rámečkem má probíhat úchopem za ouška horní loučky a vždy ve svislé poloze. I otáčení k prohlídce z druhé strany provádějte ve svislé rovině. Otočíme tak rámeček přes boční loučku o 180° a poté vzhůru spodní loučkou, takže nevypadnou neupěchované pylové rousky, nevyteče sladina a ani včely včetně matky nemusí čelit zemské přitažlivosti. Mírný náklon nevádí, zejména při práci nad úlem (obr. 4). Zvykněme si automaticky posuzovat stav medových zásob (zavičkování, otevření, sladina), přítomnost pylových zásob, které ohraničují plodové těleso a početnost rámečků s plodem (které budeme vyhodnocovat s ohledem na roční období a možné anomálie). Všimáme si také buněk nastavených čerstvým, světloučkým voskem (potřeba stavby), vystavené trubčiny v podmetu, při plástech i ve stavebním rámečku či stavby na vložených mezistěnách a množství souší, prostoru

1. Kvetoucí líska

3. Základní pomůcky k prohlídce úlu

pro kladení i snůšku. Fyzickou přítomnost matky, pokud ji nevyhledáváme za konkrétním účelem (značení, zastříhnutí křídel, zaklívání, výměna) nemusíme nijak kontrolovat, postačíme si s důkazem jejího výskytu – čerstvě zakladenou dělničinou (obr. 5). Vajíčka o velikosti do 2 mm a síle nitě musí ulpívat na dně buňky a měla by být zakladena systematicky, v ploše. Vajíčka přilepená na stěnu, chaoticky nakladena i po více kusech v buňce svědčí o vadě matky, případně o její absenci a úl již ovládly trubčice. Svislá poloha signalizuje čerstvé položení, s postupujícím stářím vajíčko poléhá. Po 3. dnu, kdy ho kojičky zalíjí mateří kašičkou, již hovoří-

2. Vyhaslý kuřák – mnoho mrtvých včel a hodně žihadel

4. Nejen s plodovými plásty manipulujeme vždy nad úlem

5.

Kontrola kladení, prostor vyhrazený matce

vodu apod.). Poslouží vám opět bedna na odkládání rámků. Pokud musíte přece jen od úlu poodstoupit, je lepší sklepnout včely do úlu a zakouřit. Vtáhnou se do uliček a nepřijdou k úhoně. Stejně tak, když úl zavíráte. Pokuřte, vraťte rámků do původní polohy, dbejte rovnoměrných mezer, aby mezerníky byly jedním směrem a doplňte do požadovaného počtu odloženými rámků či s přidáním mezistěnami nebo soušemi. Zbylé včely oklepněte do úlu – ne mimo. Dobře to jde, pokud je nejprve sklepnete od stěn přiměřeným úhozem bedničky o zem a následným převrácením na rámků. Včely

vně bedny můžete jemně shrnout brkem či smetáčkem. Opět zakuřte, počkejte, až se mladušky vtáhnou do uliček, případně nasadte další nástavek a přikryjte fólií, uteplovkou a strůpkem. Pokud sundáváte nástavky, nikdy je nepokládejte přímo na holou zem nebo na nerovný terén do trávy. Pokud to přesto uděláte, je to nejjistější cesta, jak se připravit o matku a spoustu mladušek. S ohledem na namáhaná záda se vyplatí pořízení „štokrlete“ s deskou ve výšce steh, o málo větší než půdorys nástavků, pro jejich bezpečné odložení. Pokud nemáte úly s falcem, ale celodřevěné,

tzv. „na tupo“, přidejte rovnou dvě lafky, které zajistí, aby se dolní loučky nedotýkaly rovné plochy a neumačkali jste včely. Řešením je stavět nástavek na bok, což vám ale neumožní manipulaci s plásty. Není-li stolička, či volné místo na stojanu mezi úly, dejte na zem obrácené víko, na něj případně fólii a pak nástavek. Pokud mezi ošetřováním jednotlivých úlů včely útočí na vaše holé ruce, obvykle stačí si je opláchnout čistou vodou. Včely vás přestanou vnímat jako vetřelce ze sousedního úlu a rovněž váš pot nebude atraktivním zdrojem soli. Přesto útočnost svých včel sledujte jako výběrové kritérium, ale nejprve hledejte příčinu. Včelstva, kde vládne výkonná královna, bývají mírná a pracovitá, s minimální rozbihavostí mladušek.

Můj milý deníčku...

Každou práci bychom měli zakončit krátkou poznámkou o zjištěném stavu, nutnosti další kontroly či zásahu. Lístek připevněný k víku zajistí dostupnost údajů v každou chvíli, karta včelstva vyžaduje už systematickou činnost, ale někdo vystačí s křídou a symboly na zadní stěně úlu. Nepočítejte s tím, že si potřebná data zapamatujete do další prohlídky. Pokud přidáte informaci o rozkvětu signálních rostlin, může vzniknout časem i zajímavá statistika pro vaši oblast.

Dana Belušová,
členka RR, jednatelka ZO Kladno,
členka OO Kladno
belusova@vcelarstvi.cz

Úloha včel v současné rostlinné výrobě

Česká společnost rostlinolékařská a Výzkumný ústav včelařský v Dole

Pořádají odborný seminář
10. dubna 2017 od 9 do 14 hodin

Témata přednášek:

- Legislativní ochrana včel v České republice
- Přehled aplikací pesticidů v období květu řepky, slunečnice a máku
- Vliv moderních odrůd řepky a slunečnice na návštěvnost včel
- Ovlivnění chování včel pesticidy
- Příležitosti ke včelí pastvě na orné půdě (nektarodárné biopásy, meziplodiny)
- Kočování včelstev – administrativní a technické náležitosti
- Prevence otrav včel pesticidy a jejich praktické řešení

Přednášející

z Výzkumného ústavu včelařského v Dole a České zemědělské univerzity v Praze.

Místo konání:

Aula Výzkumného ústavu rostlinné výroby Ruzyně, Drnovská 507/73, Praha 6

Přihlášení nutné do 20. března 2017 na adrese: jitka.markytanova@centrum.cz.

